

Kazimierz Przybyszewski

Roman Lutman (Krystian Lutwiński)
(1897-1973), dziennikarz, publicysta,
wicedyrektor Instytutu Bałtyckiego

Rocznik Toruński 39, 273-277

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Roman Lutman (Krystian Lutwiński) (1897–1973), dziennikarz, publicysta, wicedyrektor Instytutu Bałtyckiego

*Kazimierz Przybyszewski
Toruń*

Roman Lutman urodził się 31 lipca 1897 r. we Lwowie, w rodzinie rzemieślniczej (ojciec był krawcem) Franciszka i Ludwika z Mandryków. Po ukończeniu szkoły podstawowej i gimnazjum w rodzinnym mieście (1903–1915) studiował historię i geografię na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, uzyskując w 1921 r. stopień doktora filozofii na podstawie rozprawy: „Instrukcje sejmikowe za czasów króla Michała”. Przed pierwszą wojną światową należał do „Zarzewia” i skautingu. 1 marca 1917 r., będąc jeszcze studentem, rozpoczął pracę zawodową jako aplikant w lwowskim Archiwum Akt Grodzkich i Ziemskich i pozostawał formalnie na tym stanowisku do listopada 1923 r. W Polsce odrodzonej, po przejęciu tej placówki przez Wydział Archiwów Państwowych Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, został pracownikiem państwowym tego archiwum. W 1918 r. uczestniczył w walkach w obronie Lwowa. Urlopowany z archiwum w latach 1920–1921, pracował podczas akcji plebiscytowej na Górnym Śląsku w sekcji polskiej Wydziału Prasowego Komisariatu Plebiscytowego w Bytomiu, był korespondentem „Kurierza Lwowskiego”. Przez pewien czas nadzorował z ramienia komisarza plebiscytowego działalność redakcji „Katolika”. Brał udział w II i III powstaniu śląskim; podczas tego ostatniego pracował w redakcji czasopisma „Powstaniec”, wydawanego początkowo przez dowództwo grupy „Wschód”.

W listopadzie 1923 r. decyzją władz państwowych został wysłany do Gdańska, gdzie pracował jako asystent państwowego archiwum pomorskiego, a następnie zastępca komisarza Rządu Polskiego dla podziału archiwum państwowego w Gdańsku. Prace te były utrudniane przez władze niemieckie. Przerwy w pracy pozwoliły Lutmanowi na sporządzenie odpisów wielu cennych źródeł. Materiały te wykorzystał później w swoich publikacjach poświęconych dziejom Gdańska i Pomorza. Pod koniec pobytu w Gdańsku, jako pracownik Komisariatu Generalnego Rzeczypospolitej Polskiej, pisał do „Baltische Presse”, „Dziennika Berlińskiego”, „Gazety Gdańskiej”, warszawskiej „Epoki”, „Głosu Prawdy”, krakowskiego „Ilustrowanego Kuriera Codziennego”, „Nowego Kuriera Polskiego” i „Kuriera Lwowskiego”.

Od marca do lipca 1924 r. był redaktorem „Nowin Codziennych” w Opolu. W grudniu 1926 r. został zastępcą, a następnie redaktorem naczelnym „Dziennika Lwowskiego”. W styczniu 1928 r. został kierownikiem biura prasowego Głównego Komitetu Wyborczego Narodowo-Chrześcijańskiego Zjednoczenia Pracy w Katowicach. Jednocześnie był kierownikiem, a później dyrektorem Biblioteki Sejmu Śląskiego w Katowicach. W 1929 r. pełnił obowiązki referenta prasowego w Śląskim Urzędzie Wojewódzkim, współpracował jednocześnie z „Dziennikiem Berlińskim”, „Strażnicą Zachodnią” i „Polską Zachodnią”, w których rozważał zagadnienia kwestii niemieckiej na Śląsku. Po wyborach do sejmu i senatu w 1928 r. Lutman przeszedł do pracy w Związku Obrony Kresów Zachodnich, zajmując z początkiem 1931 r. na krótko stanowisko zastępcy kierownika okręgu i referenta prasowego.

Po przedwczesnym zwolnieniu go z funkcji dyrektora Biblioteki Sejmu Śląskiego, w marcu tego roku otrzymał stanowisko kierownika Działu Informacji Naukowej i wicedyrektora w dobrze już prosperującym Instytucie Bałtyckim w Toruniu. Tutaj, pod kierunkiem dra Józefa Borowika, dobrze zorientowany w sprawach Pomorza i Bałtyku, w ciągu czterech lat swej pracy był m.in. świetnym redaktorem „Komunikatów” tego Działu, które stały się żywym łącznikiem Instytutu z całym aktywnym naukowym Polską, zaangażowanym w zwalczaniu fałszów naukowych, które preparowano w różnych instytucjach niemieckich. „Komunikaty DIN Instytutu Bałtyckiego”, do których Lutman zaangażował liczne grono współpracowników, miały wielu czytelników, a także były wykorzystywane do przedruków prasowych. Ponadto Lutman organizował akcje popularyzatorskie, cykle odczytów wybitnych naukowców i działaczy gospodarczych. Zdobyte w Instytucie doświadczenia, w tym także dotyczące sposobu nowoczesnego gromadzenia i przechowywania dokumentacji naukowej, miał następnie okazję porównać z działaniem licznych instytutów niemieckich, które zwiedził w końcu 1931 r. W kwietniu 1934 r. wojewoda śląski Michał Grażyński powołał Lutmana na dyrektora Instytutu Śląskiego w Katowicach (tam podjął się równie trudnego zadania – organizacji Instytutu). Pełnił tę funkcję nieprzerwanie do 1963 r., także konspiracyjnie podczas okupacji hitlerowskiej, a w latach 1957–1963 jako dyrektor Instytutu

Śląskiego w Opolu. Dzięki staraniom Lutmana Instytut ten rozrósł się wówczas do rangi silnego ośrodka naukowo-badawczego i wydawniczego w województwie opolskim.

Dr Roman Lutman pracował społecznie w Związku Seniorów, Związku Młodzieży Polskiej („Młodzieży Narodowej”), Polskim Związku Zachodnim, Radzie Zrzeszeń Naukowych, Kulturalnych i Artystycznych Ziemi Pomorskiej, Towarzystwie Naukowym w Toruniu, Towarzystwie Rozwoju Ziem Wschodnich (wiceprezes Koła Katowickiego), Towarzystwie Rozwoju Ziem Zachodnich. Do ostatnich dni swojego życia pełnił funkcję przewodniczącego Komisji dla Spraw Instytutów Regionalnych i Regionalnych Ośrodków Naukowych przy Wydziale I PAN. Był członkiem honorowym Instytutu Zachodniego w Poznaniu, Instytutu Bałtyckiego w Gdańsku, Gdańskiego Towarzystwa Naukowego i Instytutu Śląskiego w Opolu, z którym przedwcześnie musiał się pożegnać, działając jedynie w jego Radzie Naukowej. Następnie podjął pracę w Bibliotece Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu. Mimo zaabsorbowania pracami organizacyjnymi stale pomnażał swój dorobek naukowy, zwłaszcza w dziedzinie metodologii historii. Z zestawionej przez Joachima Glenska bibliografii wynika, że Lutman był autorem 115 rozpraw naukowych, artykułów, komunikatów, recenzji, przedmów do prac zbiorowych i periodyków oraz polemik. Wszystkie miały charakter zdecydowanie użytkowy. W prasie reagował na zakusy rewizjonistów, dostarczając na łamach najpierw „Komunikatów” Instytutu Bałtyckiego, a później Instytutu Śląskiego argumentów w walce politycznej o polski stan posiadania na kresach zachodnich. Znaczną poczytnością cieszyła się broszura *Dziesięcioro o Pomorzu*, wydana pod jego redakcją w ramach „Biblioteczki Bałtyckiej”, która prócz trzech polskich wydań opublikowana została w siedmiu językach, dobrze służąc ugruntowaniu praw Polski do Bałtyku.

W 1931 r. Lutman zawarł związek małżeński z dr Marią Kokoszyńską, urodzoną 6 grudnia 1905 r. w Bóbrce pod Lwowem, w rodzinie Stanisława i Eugenii z Sidorów. Ukończyła ona gimnazjum we Lwowie, następnie Uniwersytet Jana Kazimierza, była asystentką w Katedrze Filozofii tego uniwersytetu, a także członkinią zarządu Polskiego

Towarzystwa Filozoficznego we Lwowie. Po wojnie była profesorem logiki na Uniwersytecie Wrocławskim.

Dr Roman Lutman zmarł 28 stycznia 1973 r. we Wrocławiu i został pochowany w Alei Zasłużonych Cmentarza Osobowickiego. Odznaczony był Medalem Niepodległości, Orderem Sztandaru Pracy II klasy, Śląskim Krzyżem Powstańczym i Odznaką Budowniczego Wrocławia.

Literatura

Albin J., *Roman Lutman (1897–1973)*, Rocznik Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich, t. X: 1975, s. 219–23; Glensk J., *Roman Lutman*, Opole 1986; Lis M., *Roman Lutman (1897–1973)*, [w:] *Tobie Polsko. Szkice biograficzne działaczy ruchu niepodległościowego na Górnym Śląsku*, pod red. W. Lesiuka i W. Zielińskiego, Opole 1981, ind.; Dyba M., *Udział lwowian w rozwoju śląskiej humanistyki w okresie międzywojennym*, [w:] *Wszechnica Górnośląska II: Udział lwowian w życiu społecznym Górnego Śląska*, Katowice-Opole-Cieszyn 1991, s. 59; *Dzieje Towarzystwa Naukowego w Toruniu 1875–1975*, t. 2, red. M. Biskup, Toruń 1978, s. 173 (Wykaz członków); Potocki S., *Instytut Bałtycki – organizator badań, wydawca, popularyzator wiedzy o Pomorzu*, Rocznik Gdański, t. XLVI: 1986, z. 2, s. 52; Suchmiel J., *Działalność naukowa kobiet w Uniwersytecie we Lwowie do r. 1939*, Częstochowa 2000, ind. (dotyczy żony); Trzyna E., *Bibliografia prac Romana Lutmana*, Rocznik Zakładu Narodowego imienia Ossolińskich, t. X: 1975, s. 225–232; Tujakowski A., *Instytut Bałtycki w Toruniu*, Rocznik Toruński, 17: 1986, s. 90 passim; *ZET w walce o niepodległość i budowę państwa. Szkice i wspomnienia*, Warszawa 1996, ind.; *Dzień Pomorski*, 14 IV 1934, nr 85, s. 6.